

ג ל ר ו ת ל ע י ו ן ב פ ר ש ת ה ש ב ו ר ע  
בעריכת נחמה ליבוביץ שנת העשרים ושמונה

יחרו (תשכ"ט) כ' ט"ו - כ"ג

עיינן גם גליונות יחרו תש"ד, תשי"ב.

א. וכל העם רואים את הקולות ואת הלפידים ואת קול השופר ואת ההר עטן.  
רש"י ד"ה רואים את הקולות: רואין את הנשמע, שאי אפשר לראות במקום אחר.  
ראב"ע ד"ה וכל העם רואים את הקולות: וכבר פרשתי: טעם "רואים את הקולות", כל כל ההרגשה מתחברות אל מקום אחד.  
הרכסיס לופקה ד"ה רואים את הקולות: לפי שהברק נראה קודם שמיעת הרעם, איך סרגע אחד לשניהם, אמר "רואים את הקולות".

1) מה ההבדל בין שלשת הפרושים הנ"ל?

א. 2) היכו מצינו תופעה זו - שאליה ירמוז הראב"ע בדבריו "וכבר פרשתי" בספר בראשית ובספר שמות?

שים לב בפרושו הקצר לספר שמות הוא אומר לפסוקנו: ויראנו במבטנו, ומביא כמה דוגמאות, ביניהן (קהלת י"א ז') "ומהוק הארץ".

1. ט"ו וירא העט ויבועו ויעמדו מרחוק.

רש"י (על פי הנאמר בטכילתא) ד"ה ויבועו: אין בוע אלא זיע.

ראב"ע ד"ה וירא העט רואים את הקולות: - כאשר ראו את הפלאים האלה נפעו כמו (בר' ד') "נע ונד", שכל אחד כך במקום מעמדו ושב אחרנית וזכמותה (ישע' י') "ויבועו אמות הטפילים", וטעם אמות - שהטפילים סרו ממקומם אמות. לא יכול הנביא לשעשם בראות הנביא את.

והאומר כי פירושו כמו "זיע", לא יתכן זה. כי אם לא סרו ממקומם, איך עמדו מרחוק?

רמב"ן ד"ה ויבועו: על דעת רבותינו אין בוע בכאן אלא זיע, וכו' הוא אומר (ישע' כ"ד כ') "בוע תבוע הארץ כשכור" ואם כן יאמר, כי בזדעזעו ומפחדם חזרו כוד לאחר ועמדו מרחוק.

ועל דעת בעלי הפשט "ויבועו" שבעו ממקומם לאחוריהם ויעמדו מרחוק. מלסוף (בר' ד') "נע ונד תהיה בארץ", וכן (במדבר ל"ב י"ג) "ויביעם במדבר".

1) מה ההבדל בין שתי הדעות שנאמרו בשלשת המפרשים הנ"ל?

2) מהי טענת הראב"ע בגד רש"י וכיצד סותר הרמב"ן את טענתו?

3) כיצד מפרש ראב"ע את הפסוק בישיעה ו'. ובמה הוא טוטה מפורטו?

ג. כ"א לא תעשון אתי אלוהי כסף ואלוהי זהב לא תעשו לכם.

מכילתא כ' כ"ג לא תעשו אתי...

ר' ישמעאל אומר: דמות שמש המשמטין לפני במרום, לא דמות מלאכים ולא דמות אפנים ולא דמות כרובים.

ר' נתן אומר: "לא תעשו אתי" שלא תאמר עושה אני כמין דמות ואשתחווה לו. ת"ל: "לא תעשון אתי" וכתוב (דברים ד' ט"ו) "ונשמרתם מאוד לנפשותיכם, כי לא ראייתם כל תמונה".

ר' עקיבא אומר: לא תעשון אתי כדרך שאחריט מנהגים במדינות. כשהטובה באה עליהם, הם מכבדים את אלוהיהם, שנאמר: (חבקוק א ט"ו) "על כן יזבח לחרטום". וכשהפורענות באה עליהן הם מקללים את אלוהיהם שנאמר (ישעיה ח' כ"א) "והיה כי ירעב והתקצף וקלל במלכו ובאלוהיו".

אבל אתם - אם אניא עליכם את הטובה, תנו הודאה. וכשאניא עליהם יסורין, תנו הודאה. וכן דוד אומר (תהלים קט"ז) "כוס יטרעות אשא ובשם ה' אקרא וכו'". וכן איוב אומר (א' כ"א) "נתן זה' לקח זה' שם ה' מבורר". על מזה טובה ועל מידת פורענות. מה אשתו אומרת לך? "עודך מחזיק בתומתך? ברך אלוהים וטות!" ומה הוא משיב לה? "כדבר אחת הנבלות תדברי!" אנשי דרך המבול שהיו כעורין בטובה וכשבאה עליהם פורענות, קבלו אותה בעל כרחם. אנשי סדום שהיו כעורין בטובה וכשבאה עליהם פורענות קבלו אותה בעל כרחם. ואנו שהיינו נאים בטובה לא נהיה נאים בפורענות? לפיכך אמר: "כדבר אחת הנבלות תדברי", גם את הטוב נקבל מאת אלוהים והרע לא נקבל! "

רש"י: שיהא אדם שמח ביסורין יותר מהטובה, שאפילו אדם עומד בטובה כל ימיו, אינו נחלל לו טן העברות שבידו, ומי מוחל לו העברות? הוי אומר: היסורין.

לדברי ר' נתן מעיר פרוש המכילתא "דמות סופרים": אפילו מי שמאמין באלוהי אמת, רק אומר שהוא עושה לו דמות כפי דמיונו מאתו, מפני הדעה הנפסדת, שחישוב שהאדם החומרי צריך לצייר בנפשו דמות מאת ה' ית' והנה אנחנו רואים מזה, שכבר בזמן ר' נתן שהיה במאה הראשונה אחר החורבן כבר נתפשט המנהג הזה באומות לעשות דמות, אף שלא עבדו לדמות הזו ביחוד, רק אמרו שזה הציור היסודי מאלוהיהם).

ראב"ע בפרושו הקצר לספר שמות (שאיננו מודפס בהמשים, ויצא לאור ע"י פלישר וינא חרפ"ו): ואחר דברתי אני עמכם פנים בפנים בלא שליח אין לכם צורך לעשות אתי אלוהי כסף וזהב, כי רבים מעובדי הפסילים שהם אומרים עד היום, כי זאת הצורה תליץ בעדי ותעזובי מול ה'; וטעם "לא תעשו לכם" אחר "אתי", כי אנכי אין לי צורך שתעשו אלוהי זהב, גם לכם אין צורך, כי הנה דברתי אתכם בלא שלפה ובלא אלוהים אמצעי בימי וביניכם.

רמב"ן ד"ה אתם ראיתם כי מן השמים דברתי עמכם צוה שיאמר להם: אחרי שראיתם בעיניכם, כי מן השמים דברתי עמכם ואני הוא האדון בשמים ובארץ, אל תשתתפו עמי אלוהי כסף ואלוהי זהב, כי אין לכם צורך אתי אל עזר אחר; ושעור הכתוב: לא תעשו אתי אלוהי כסף ולא תעשו לכם אלוהי זהב.

ולדעתי פרושו: לא תעשו אלוהי כסף ואלוהי זהב להיות לכם לאלוהים אתו, ולא תעשו לכם כלל, הנהיר מן האמונה בהם, וחזר והזהיר מן העשייה לבדה, כענין (ויקרא כ"ו א') "ופסל ומצבה לא תקימו לכם".

1) מה הקשר (או הקשרים שבפסוקנו) שאותו מושגים תנאים ופרשנים?

2) כיצד מפרש כל אחד מן שלשת התנאים את המלה "מתתי"?

(ענין עלון הדרכה!)

3) במה משמשים הפסוקים מתהלים קס"ז תמיכה לדברי ר' עקיבא?

4) מה הן התפישות החובותיות השונות של פסוקנו לתנאים ולפרשנים ולעיל? (העתק את פסוקנו בסימני פסוק בהתאם לדעותיהם).

5) מה ההבדל בהוראת המלה "עשה" שבתחילת פסוקנו ובין הוראת אותה מלה במוף פסוקנו לפי פרושו השני של הרמב"ן ("ולדעתי פרושו")?

6) מהי ראיתו של הרמב"ן מויקרא כ"ו א'?

ד. לא תעשו אתי אלוהי כסף ואלוהי זהב לא תעשו לכם.

1. סבחרניו ז' ע"ב

אמר ריש לקיש: כל המעמיד דיון על הצבור שאינו הגון, כאלו בוסע אשרה בישראל... אמר רב אשי: ...כתיב "לא תעשו אתי אלוהי כסף ואלוהי זהב..." אלוהי כסף ואלוהי זהב הוא דלא עבדי, הא דעו שרי? (= וכי של עז מותר?) אמר רב אשי: אלוהי הבא בשביל כסף ואלוהי הבא בשביל זהב.

(רש"י ד"ה אלוהי הבא בשביל כסף; דיון שהעמידוהו ע"י שנתן ממון למלך על כך).

ירושלמי בכורים פ"ק א' הלכה ג'

רב מנא מיקל לאילני דדינא דמתמניו בכסף (= מיקל בכבודם, מנזה אותם), ורב אמר קרא עליהם: "אלוהי כסף ואלוהי זהב לא תעשו לכם". אמר ר' יאשיה: וטלית שעליו כמדעת של חמור.

כיצד הגיעו החכמים הנ"ל מפסוקנו לדרש זה?

2. רבנו בחי' על התורה

ויש לפרש "לא תעשו אתי" - כשאתם עומדים בתפילה לא תחשבו בכסף וזהב אשר עמכם, שאם תעשו כן, מעלה אני עליכם כאלו עשיתם אלוהי כסף ואלוהי זהב?

(א) כיצד הגיע מלשון פסוקנו לדרש זה?

(ב) מה אלצו להוציא הפסוק משמעו?

3. אור החיים

אכן יכוון ה' לצוות על שני מיני עבודה אל אחר. האחד הוא העובד באמונת לבו וכוסף לה, והשני היודע בלבו אמונה שלמה, כי הכל היא "הצואה בלי מקום" (ישע' כ"ח ח') אבל עובדה להנאת המועיל, כמו שתאמר שיתנו לו ממון על מנת לעבודה. ויאמר האדם בלבו: "רחמנא לבא בעי" ובלבי אני מחרף ומגדף הע"ז, ואין מעשי אלא לתכלית הריוח, וכנגד זה אמר "אלוהי זהב לא תעשו לכם".

(א) כיצד דרש בעל אור החיים את פסוקנו?

(ב) מה הביאו לפרש את פסוקנו כמדובר כנגד שני מיני בעלי עבירה?